

Af

CHRISTIAN VRÆNGMOSE
JENSEN

Detektorfund fra slagmarken Årets detektorfund

Den private brug af metaldetektorer har i 2013 kastet usædvanligt mange fund af sig. I alt 815 detektorfund er således via Nordjyllands Historiske Museum blevet videregivet til danefævvurdering på Nationalmuseet. Fundene er ligeledes blevet registreret i Nordjyllands Historiske Museums egen database, der nu indeholder knap 15.000 detektorfund. Fundmaterialet udgør et enestående forskningsmateriale, der blandt meget andet giver mulighed for at opdage ukendte arkæologiske spor i landskabet. Modsat for blot få år siden er næsten alle indleverede fund i dag omhyggeligt indmålt, hvilket skyldes, at GPS-udstyr efterhånden er blevet hvermandseje. Hver eneste genstand har således sine egne præcise fundkoordinater, hvilket naturligvis er optimalt for fundenes fortælleverdi. De mange ældre detektorfund fra før GPS'ens dage blev typisk registreret som samlede afleveringer med gerne 10, 20 eller flere fund, der blot samlet blev henført til en udpeget mark. I 2013 er der fra museets side lagt et stort arbejde i at bringe disse ældre, lidt upræcise fund, op to date ved nu at give hver enkelt genstand i disse samlede afleveringer sin egen post i databasen. Det betyder, at der nu kan søges blandt de nævnte ca. 15.000 detektorfund i stedet for knap 5.000, hvilket var tilfældet før denne opdatering.

Kanonkugler fra Slaget ved Sankt Jørgensbjerg 1441

Selvom de fleste detektorbrugere sikkert drømmer om at finde genstande af ædle metaller som sølv og guld, gøres der sandedig også interessante fund af mere beskedne materialer som jern og

*Gengivelse af en hussittisk
vognborg fra et tysk farvelagt
håndskrift ca. 1450.*

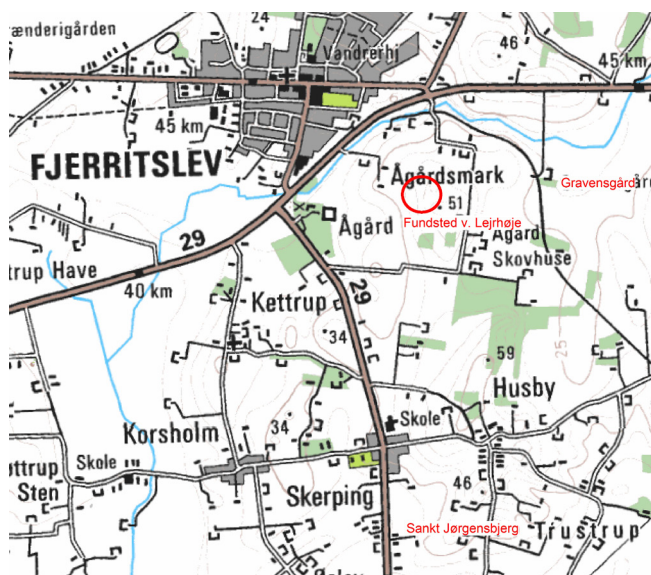

bly. Faktisk kan det påstås, at det er nogle af disse, der giver det største danmarkshistoriske vingesus blandt årets fund. Det drejer sig om tre kanonkugler, der er fundet ved Lejrhøjene på et højdedrag syd for Fjerritslev. Kanonkuglerne er ganske små med en diameter på ca. 4,2-4,5 cm. To af dem er blot runde sten, mens den tredje er en jernkugle. Alle tre er yderst beklædt med et lag af bly. Der er således tale om en sjælden form for kanonkugle, der tidsmæssigt hører hjemme i landets ældste artilleri i 1300-1400-tallet. Og her er det, at Danmarkshistorien kommer ind i billedet, nærmere bestemt med det berømte slag ved Sankt Jørgensbjerg i 1441. Lejrhøjene ligger nemlig umiddelbart nord for højdedraget Sankt Jørgensbjerg og synes endda tidligere at være regnet for en del af samme bjerg. I slaget skulle kong Christoffer den 3. af Bayerns adelige hær ifølge overleveringen netop have beskudt og nedkæmpet bondehæren, der havde forskanset sig i en borg af sammenstillede vogne.

Slaget, eller rettere slagene, da der vist var tale om to adskilte kampe, er dårligt overleveret i de historiske kilder, og tilsyneladende har der været en del tvivl om den præcise placering af dette. I 1964 mente Peter Riismøller fra Aalborg Historiske Museum dog at kunne afslutte sagen og skrev: "...diskussionen om, hvor slaget fandt sted, har ingen mening mere." (*Fra Himmerland og Kjær Herred*, bind XXV, 1964, side 192). Han havde samme

Tre nyfundne kanonkugler af sten eller jern med en beklædning (beskadiget) af bly. De måler 4,2-4,5 cm i diameter. De er fundet med en indbyrdes afstand på op til 250 m ved Lejrhøjene sydøst for Fjerritslev.

Højdedraget sydøst for Fjerritslev med fundstedet for de 3 kanonkugler ved Lejrhøjene.

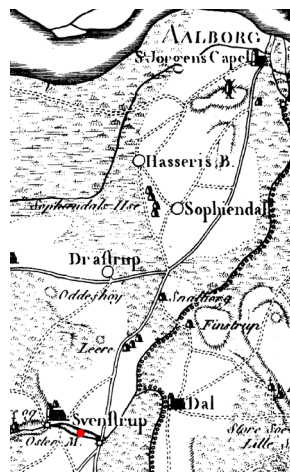

Landsknægtdolken, der i 2012 blev fundet ved Østermølle i Svenstrup. Længde ca. 27 cm. Foto: Bevaringscenter Nordjylland.

år undersøgt en stor kule med menneskeknogler 800 m syd for Husby på den bakke, der i dag synes at kræve eneret på navnet Sankt Jørgensbjerg. Problemet er nu, at Lejrhøjene med kanonkuglerne ligger omtrent 3 km nordligere end skeletterne på Sankt Jørgensbjerg. En forklaring på dette kan være, at Lejrhøjene ifølge lokalhistorikere måske var stedet, hvor den kongelige hær blot slog lejr. Dermed kan kanonkuglerne være hærens tilfældige efterladenskaber, hvorved pengene kommer til at passe. Her kan man dog tillade sig at være lidt skeptisk og tilslutte sig den tvivl, der også er rejst af andre angående betydningen af Riismøllers skeletfund. Det er helt udateret og desværre hverken registreret med fotos eller nøjere angivet fundsted. Yderligere påstås det, at der ligeledes er gjort fund af enorme mængder menneskeknogler ved Gravensgård, der ligger umiddelbart nedenfor Lejrhøjene. Under alle omstændigheder må det være oplagt at henvise de 3 kanonkugler til begivenhederne i 1441, og i det hele taget synes de fint at kunne bekræfte overleveringen om beskyddningen af bøndernes vognborg. Angående tvivlen om placeringen af slaget ved Lejrhøjene i nord eller ved Sankt Jørgensbjerg i syd, kan det påstås, at stillingen nu er 3 – 0 i førstnævntes favør. Spændende bliver det, om stillingen ændres med de kommende års detektorfund fra egenen.

En dolk fra Slaget ved Svenstrup 1534

Når vi nu beskæftiger os med danmarkshistoriske slag fra lokalområdet, bør der nævnes yderligere et detektorfund, som ganske vist blev gjort allerede i 2012. Det drejer sig om en lettere skadet dolk med knækket klingespids. Længden i den nuværende tilstand er ca. 27 cm. Grebet har en karakteristisk, nærmest tragtartig form, som viser, at der er tale om en såkaldt landsknægtdolk fra omkring 1520'erne. Dolktypen er altså opkaldt efter de såkaldte landsknægte, der var lejede fodfolkssoldater

Svenstrup med fundstedet for landsknægtdolken og det nordligere Leere.

Kort: Udsnit af Videnskaberne Selskabs Kort, 1791.

fra især Tyskland i 1400-1500-tallet. Dolken blev fundet ved gravearbejde i Guldbækken og mølledammen til Østermølle (Svanemøllen) i Svenstrup syd for Aalborg, og der kan nok ikke herske tvivl om, at den stammer fra Slaget ved Svenstrup under Grevefejden i 1534. Som ved Sankt Jørgensbjerg omtrent hundrede år tidligere var der tale om en oprørske bondehær mod en kongelig adelshær, og igen er der tale om et slag, hvor historikerne har været uenige om den nøjagtige placering. Den generelle tendens synes at være en oprindelig placering ved Svenstrup, der efterhånden er blevet nedtonet til fordel for en placering 2 km nordligere ved den lille bebyggelse Leere. Med det nye fund må det dog være svært at afskrive Svenstrup som kampplads, hvilket også umiddelbart må passe bedst til overleveringen om adelshærens ”ridende i bløde”. Ved Svenstrup var den tvunget til at passere Guldbækkens våde eng i den videre fremfærd mod Aalborg. I det hele taget må det dog være problematisk at udpege en alt for afgrænset scene til krigshandlingerne i 1534. Trods alt mener man, at der var mere end 7000 mennesker involveret i slaget – i øvrigt vist med deltagende landsknægte på begge parter side.